

АНАЛИ

ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Година XXII

Мај — јун 1974.

Број 3

ПОСЕБАН ЗАКОНСКИ НАСЛЕДНИ РЕЖИМ ПРИ НАСЛЕЂИВАЊУ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ЗЕМЉИШТА И ПРИВАТНИХ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГАЗДИНСТАВА У СР СЛОВЕНИЈИ

I. — Последњих година у нашој земљи се почело постављати питање да ли постојећи јединствени законски наследни ред за сва добра без разлике не доводи до ситуација за које се не би могло увек рећи да су у складу са потребама развитка система пољопривредне производње у једној социјалистичкој земљи. Указивало се и указује се посебно на чињеницу да јединственим законским наследним редом и једнаким наследним правима свих могућих наследника, без обзира на њихово место у пољопривредној производњи као наследника-власника пољопривредног земљишта, води, с једне стране даљем уситњавању пољопривредног земљишног поседа, а, с друге стране, све већи број непољопривредника, по основу наслеђа, постаје власник пољопривредних земљишта, што најчешће има за последицу да таква земљишта или уопште нису обрађивана или се њихова обрада доста тешко и са мало успеха организује на начин који би обезбеђивао рационалну и рентабилну производњу.

Уз постојање овакве ситуације, до које долази вероватно бар толико, ако не и више, по другим основима и са других разлога а не само по основу и у вези са системом наслеђивања, задатак је економске политике земље да утврђује мере и начине да се у нашој земљи пољопривредна производња организује на задовољавајући начин и уз постизање резултата који би одговарали потребама нашег друштва, посебно потребама тржишта пољопривредних производа у самој нашој земљи и према иностранству. Та економска политика је била усмерена на остварење социјалистичког начина производње у пољопривреди, без обзира на систем земљишног поседа и без обзира на број и разрађеност власничких односа на обрадивом пољопривредном земљишту. Постоје различита мишљења колико је консеквентно и енергично, перспективно и без компромиса спровођена та и таква економска политика у области пољопривредне производње, а посебно, колико се водило рачуна управо о важности и вредности спровођења управо те и такве економске политике за изградњу правих и садржајних социјалистичких друштвених односа на селу, пошто је, за изградњу социјализма, пун развој таквих друштвених односа на селу

нераздвојно везан за вредност саме економске политике у пољопривреди. У сваком случају, по нашем мишљењу, све ово треба да и надаље остане битан задатак и циљ како економске политике тако и целокупне друштвене делатности, па, дакле, и оне у области права, а конкретно и права наслеђивања, кад је реч о земљишном поседу на селу, односу између власништва и организовања социјалистичког начина производње, „старењу“ сеоских домаћинстава, одласку млађих људи са села у град, делимичном бављењу пољопривредном делатношћу и од стране људи који стално раде у граду одн, ван пољопривредне производње, и многим другим питањима, појавама и односима којима се карактерише наше друштво у којем је више од четири петине пољопривредног земљишта још у приватној својини. При свему овоме изградња социјалистичких друштвених односа, заједно са савременим начинима и методама пољопривредне производње, треба и мора остати основни и савремени, у дугорочни и перспективни задатак чијем остварењу много шта и много више мора бити потчињено и усмерено.

У вези са изградњом републичких и покрајинских права често се указује на могућност и потребу да се и посебним системом наслеђивања пољопривредних земљишта допринесе већој и бољој пољопривредној производњи. То у првом реду на тај начин што би се искључило или ограничило право наслеђивања пољопривредних земљишта оних лица која земљу не обрађују, а затим да би се, посебним системом наслеђивања, сузбило одн. спречило даље уситњавање приватних пољопривредних земљишта — парцела. У крајњој линији и посредно као аргуменат у прилог посебног система наслеђивања пољопривредног земљишта присутна је и жеља да се спречи одн. умањи напуштање земље и земљорадње, тј. одлазак људи са села у градове, чиме се жели створити више услова да се сва пољопривредна земљишта и обрађују, тј. да се смањи или елиминира доста велики простор необрађиваног пољопривредног земљишта, па макар и путем концентрисања приватног пољопривредног поседа (разуме се у границама уставног и законског максимума) и развијањем индивидуалних пољопривредних газдинстава.

II. — О свему овоме, разуме се, могу се имати различита мишљења, посебно прилази овој целокупној проблематици могу бити различити. Међутим, битно је да ће решења зависити од надлежних органа република и покрајина, при чему се може констатовати постојање доста раширеног схватања да посебан систем наслеђивања пољопривредног земљишта може да, у овом правцу, пружи позитивне резултате. Такав став је и заузела СР Словенија доносећи посебан Закон о наслеђивању пољопривредног земљишта и приватних пољопривредних газдинстава (имања), од 18. јула 1973. године (Урадни лист СР Словеније, бр. 26/1973). Њиме се, пored редовног — општег законског наследног реда (који је за сада, док СР Словенија не донесе свој нови закон о наслеђивању, онај из ранијег савезног Закона о наслеђивању, који се већ примењује у овој републици као републичко право), успоставља и посебан законски наследни ред у погледу пољопривредног имања као објекта наслеђивања, при чему тај посебан наследни ред полази од општих правила која важе за законско наслеђивање.

ваће по општем законском наследном реду, са њима рачуна и налаже њихову примену увек онда ако и када није шта другачије прописано у овом посебном Закону о наслеђивању пољопривредног земљишта и приватних пољопривредних газдинстава (имања). Зато ћемо овде изложити само специфичност питања која се постављају управо у вези са непосредно овим законом.

Закон о наслеђивању пољопривредног земљишта и приватних пољопривредних газдинстава (имања) поставља себи (чл. 1) два циља: један микро-карактера, а други макро-карактера. Први циљ се састоји у ограничавању прелаза пољопривредног земљишта у својину оних лица која земљу не обрађују, у спречавању уситњавања одређених имања које представљају целовита пољопривредна газдинства, и у омогућавању преузимања пољопривредних имања под условима који не би сувише оптерећивали наследника. Други циљ се састоји у тежњи да се овим законом и посебним системом наслеђивања пољопривредних имања стварају могућности за целасходно коришћење пољопривредног земљишта и за јачање производне сарадње између оних који пољопривредно земљиште користе за лични рад и организацију удруженог рада.

На овај начин, тј. са постављањем себи оваквих циљева, посебан наследни систем за пољопривредна имања треба да буде праћен низом других мера и држања појединаца — пољопривредних произвођача и организација удруженог рада (посебно оних у области пољопривреде, мада не и само њих), пошто ће само остваривањем ових циљева овај посебан систем наслеђивања наћи своје пуно друштвено оправдање, а потребно је да тај систем управо путем праксе његовог дејства и применом добије то оправдање с обзиром да он ствара одређене приоритете при наслеђивању пољопривредних имања у корист само извесног броја, или, чак, и само једног лица, а ти и такви приоритети се могу правдати и оправдати ефектима и резултатима који би били првенствено од користи за целину наше националне економије и друштвених односа социјалистичког карактера.

III. — За постојање и примену овог посебног система наслеђивања једно од најважнијих питања јесте одређивање самог објекта на који се односи тај систем, дакле, утврђивање предмета заоставштине на које би се применио овај посебан систем законског наслеђивања (пошто ће за наслеђивање свих осталих предмета-вредности заоставштине важити општи законски наследни ред).

Предмети заоставштине за чије наслеђивање важи овај посебни систем у СР Словенији јесу пољопривредна земљишта и приватна пољопривредна газдинства (имања):

1) Пољопривредна земљишта јесу са становишта овог посебног система наслеђивања, сва обрадива, необрадива и шумска земљишта, као и шуме, који су намењени за пољопривредну или шумарску производњу. При томе се као пољопривредна земљишта у склопу овог посебног система наслеђивања не сматрају: а) земљишта на подручју које је обухваћено урбанистичким или грађевинским планом, сем ако су тим плановима одређена за пољопривредну или шумарску производњу; б) земљишта која су урбанистичким плановима и локалним одредбама намењена за изградњу;

в) земљишта на којима се налазе зграде и земљишта која су потребна или су намењена за редовно коришћење зграде.

Ближи критеријуми за одређивање ових објеката као пољопривредних земљишта дати су у посебном Закону о пољопривредном земљишту СР Словеније, од 18. јула 1973. године.

2) Приватно пољопривредно газдинство (имање) јесте она пољопривредна и ~~шумарска привредна целина која власнику обезбеђује, по основу пољопривредне и друге са њом повезане делатности, пристојан (одговарајући) живот и које је за такво одредила својом одлуком скупштина општине, донетом на предлог пољопривредне земљишне заједнице и месне заједнице (иначе пољопривредна земљишна заједница представља самоуправну заједницу пољопривредних и шумарских привредних организација удруженог рада, месних заједница и скупштине општине, оснива се друштвеним договором за подручје општине и има карактер правног лица — чл. 5. Закона о пољопривредном земљишту).~~

Закон прописује да приликом одређивања пољопривредних газдинстава (дакле, шта се има конкретно сматрати приватним пољопривредним газдинством за које би важио посебан наследни ред) треба нарочито водити рачуна: о општинском просторном плану којим се одређују земљишта искључиво намењена за потребе пољопривреде; о угрожавању целисходног коришћења пољопривредног и шумског земљишта до чега би дошло уситњавањем имања; о могућностима производне сарадње са организацијама удруженог рада; о друштвеном интересу да се сачувају целине одређених пољопривредних и шумарских газдинстава, посебно ради заштите средине, њиховог значаја за општенародну одбрану, из историјских и културних разлога, и томе подобних основа; о томе да ли треба спречавати уситњавање-раздробљавање имања из неких других значајних разлога.

За одређивање шта ће бити конкретно сматрано — проглашено за приватно пољопривредно газдинство на које ће се, за случај смрти његовог власника, имати да примени посебан законски наследни ред, предлог дају пољопривредна земљишна заједница и месна заједница, које постоје на територији где се налази имање у питању, и то после одржане јавне расправе која се организује у месним заједницама у сарадњи са друштвено-политичким организацијама. Саму одлуку, као што је већ речено, доноси скупштина општине кад се за то покаже потреба, али је она дужна да најмање сваких пет година предложи и усклади те своје одлуке са општинским просторним планом и са мерилима-критеријума који су горе наведени. И скупштина општине сваку своју одлуку о томе шта се има сматрати пољопривредним газдинством доноси после одржане јавне расправе, коју треба да организује у сарадњи са друштвено-политичким организацијама.

Иначе, само приватно пољопривредно газдинство (имање), када буде проглашено за такво, обухвата све оно што чини привредну целину и што је потребно и користи се за редовну пољопривредну производњу и за обављање са њом повезаних делатности. Тако, сходно прописима самог закона, ту спадају, поред пољопривредног земљишта, нарочито и привред-

не и стамбене зграде заједно са земљиштима која су потребна или су на мењена за редовно-уобичајено коришћење таквих зграда (функционална земљишта), а такође и са имањем повезане службености и њима слична права, пољопривредна опрема, оруђа и стока, права и дужности из трајне привредне сарадње са задругом или са организацијама удруженог рада, као и права и дужности који произилазе из пољопривредне заједнице (образоване у смислу чл. 36. Закона о удруживању пољопривредника), објекти сеоског туризма, као и потраживања и дугови који су настали у вези са пољопривредном производњом или са њом везаном делатношћу.

IV. — И приликом одређивања наследника, закон одређује различите услове и поредак за наслеђивање све према томе да ли је предмет наслеђивања пољопривредно земљиште или приватно пољопривредно газдинство (имање), чије се појављивање у заоставштини одређује сходно правилима која су горе изложена:

① Пољопривредно земљиште наслеђују наследници одређени у смислу општих прописа о наслеђивању, дакле, сходно општем законском наследном реду, но то само ако и уколико испуњавају услове одређене у Закону о пољопривредном земљишту. А по томе Закону пољопривредно земљиште може поседовати (имати у својину), па према томе и стицати било правним пословима *inter vivos* било по основу наследства, свако физичко лице, с тим да је максимум земљишта које једно лице може имати у својину одређен у зависности од тога да ли је лице у питању пољопривредник или није:

а) Пољопривредник-земљорадник може имати у приватној својини највише до десет хектара пољопривредног обрадивог земљишта. То као правило, с тим да у шумским и брдским пределима пољопривредник може имати у приватној својини, за своје пољопривредно газдинство, највише до 20 хектара пољопривредног обрадивог земљишта, и то тако да у томе случају најмање две трећине пољопривредних обрадивих земљишта морају бити пашњаци.

Закон о пољопривредним земљиштима одређује и ко се све има сматрати, са становишта тога Закона, пољопривредником, при чему је значајна одредба да се пољопривредником сматра грађанин који личним радом обрађује пољопривредно земљиште, стално живи у крају где се налази то земљиште или неки његов део, и по правилу остварује свој лични доходак вршењем пољопривредне делатности, па без обзира на то што би такво лице имало и друге изворе дохотка (нпр. из радног односа, пензије, занатске делатности и слично). За пољопривредника се сматра и брачни друг лица које испуњава ове услове, без обзира што тај брачни друг евентуално сам лично не испуњава те услове. При томе закон предвиђа могућност да надлежни општински управни орган може донети одлуку да се за пољопривредника сматра и лице које не живи у крају где има своје пољопривредно земљиште или неки његов део, ако то лице испуњава друге услове који су горе изложени.

б) Грађанин који се по одредбама Закона о пољопривредном земљишту не сматра пољопривредником, може имати у својини у равничким пределима највише до једног хектара пољопривредног и шумског земљи-

шта укупно, а од тога највише до пола хектара шума и пола хектара винограда, док у шумским и брдским пределима може имати највише до три хектара укупно површина а од тога највише пола хектара шума и пола хектара винограда. У овај максимум урачунава се површина свих земљишта која припадају свим члановима уже породичне заједнице.

На тај начин уколико је предмет наслеђивања пољопривредно земљиште, важе правила општег законског наследног реда, с тим да је укључан обим пољопривредног земљишта — и оних које је неко лице наслеђело и оних које је само у томе моменту имало у својини — одређен одн. ограничен законом, па је прописан и начин свођења поседа пољопривредних земљишта на овај законом одређени максимум — разуме се ако је путем наслеђа тај максимум пређен.

② У погледу пољопривредног газдинства (имања) као таквог, као пољопривредне целине у смислу како је већ изложено, закон поставља начело да га по правилу наслеђује један наследник, а изузетно само и више наследника ако би били испуњени посебни услови које је закон прописао. Ово начело је разрађено у читавом једном посебном систему законског наслеђивања пољопривредних газдинстава (имања), систему који се доста разликује од општег — редовног система законског наслеђивања који важи за све остале предмете заоставштине, па, чак, као што је речено, и за само пољопривредно земљиште. Основна правила овог посебног система законског наслеђивања пољопривредних газдинстава (имања) јесу:

а) Ред и број лица која би могла бити наследници пољопривредног газдинства оставиоца одређује се по правилима општег законског наследног реда, с тим да ће у конкретном случају бити одређен за наследника онај из те скупине могућих законских наследника који има намеру да личним радом обрађује пољопривредно земљиште у питању, при чему ће се, ако оваквих лица буде више, дати предност ономе који је ту и такву своју намену исказао тако што је било радио на имању односно оспособио се за обраду пољопривредног земљишта, било својим радом, зарадом или на неки други начин допринео очувању односно побољшању производних капацитета имања.

Овим је практично одређен критеријум остваривања основног начела које поставља закон: да пољопривредно газдинство (имање) наслеђује један наследник. Међутим, сам закон поближе одређује и како се има овај критеријум провести, остварити у сваком конкретном случају:

аа) Ако ове наведене услове за наслеђивање пољопривредног газдинства (имања) испуњава више наследника (тзв. једнакоправни наследници), газдинство ће наследити брачни друг оставиоца.

бб) Ако у конкретном случају нема брачног друга оставиоца или ако би се он одрекао наслеђа, газдинство ће наследити онај између тзв. једнакоправних наследника кога споразумно одреде сви ти једнакоправни наследници. Уколико се ти једнакоправни наследници не споразумеју, у року који им суд одреди (а који не сме бити дужи од три месеца) ко ће између њих наследити газдинство, то газдинство ће наследити онај кога сам суд одреди, при чему ће суд при доношењу ове своје одлуке узети у

обзир све околности које би биле од значаја управо за конкретни случај у питању (нпр. чињеница заједничког домаћинства само некога од њих са оставиоцем; посебни запажени резултати које неко од њих показује у пољопривредној производњи; оријентација и припремање потомака ових лица да се и они баве пољопривредном делатношћу, и др.

вв) Ако у конкретном случају брачни друг (са било кога разлога) не би био наследник пољопривредног газдинства (имања), по општим прописима о наслеђивању то газдинство би имали да наследе малолетна деца или усвојеници оставиоца (разуме се само ако уговором о усвојењу није предвиђено да усвојеник било уопште нема право наслеђа према своме усвојитељу као оставиоцу, било да такво право нема само у погледу пољопривредног газдинства свога усвојоца), суд може донети одлуку да се одређивање наследника пољопривредног газдинства одложи све док сва деца и усвојеници не постану пунолетни. Приликом доношења одлуке о евентуалном одлагању одређивања наследника пољопривредног газдинства, суд ће водити рачуна о корисности таквог одлагања по интересе малолетних и осталих наследника, као и о свим другим околностима од значаја (нпр. малолетно дете оставиоца има већ петнаест година, живи ван села, добар је ђак у школи и показује изузетне музичке склоности; малолетно дете оставиоца је тежак трајни болесник, и сл.).

Уколико би судском одлуком било одложено одређивање наследника пољопривредног газдинства, то газдинство представља заједничку имовину свих наследника који би имали право на наслеђе по општим прописима о наслеђивању, и то све док и најмлађи међу њима не постане пунолетан, после чега ће се одредити, сходно гореизложеним правилима, ко ће од њих бити наследник тог газдинства.

Ако пак, и поред тога што је иза оставиоца остало малолетне деце или усвојеник оставиоца, не дође (на основу одлуке суда) до одлагања одређивања наследника, наследник који у томе случају буде наследио пољопривредно газдинство дужан је да малолетној деци и усвојеницима оставиоца, који су могли бити наследници по општим правилима законског наследног реда, обезбеди да се оспособе за самосталан живот, и то у сразмери са привредним потенцијалом газдинства. Ови трошкови се урачунавају у наследни део, који ће бити у новцу, у висини вредности нужног дела, исплаћен овим малолетним лицима, а све то по општим прописима о наслеђивању.

гг) Најзад, уколико нема законских наследника из било кога наследног реда по редовном систему законског наслеђивања који би испуњавали услове да могу наследити пољопривредно газдинство, то газдинство наслеђује онај од тих законских наследника (сукцесивно по општим правилима законског наслеђивања) који се сматра земљорадником по Закону о пољопривредним земљиштима. Ако таквих наследника има више, а паралелно се позивају на наслеђе, газдинство наслеђују сви ти наследници, и то у складу са општим прописима о наслеђивању, с тим да се у томе случају и само газдинство може поделити на физичке делове између тих наследника.

д) Уколико је у конкретном случају било више тзв. једнакоправних наследника (дакле више лица која, би иначе сва имала права на наслеђе

— уз примену или без примене права представљања — по општим правилима законског наследног реда), применом изложених правила о законском наслеђивању пољопривредних газдинстава (имања) само један постаје стварно наследник, добијајући газдинство in natura у својину. Остали од тих једнакоправних наследника у конкретном случају по правилу немају право на никакву новчану накнаду због лишења права наслеђа пољопривредног газдинства у питању. Ипак закон признаје извесним категоријама од оваквих лица као наследника посебно право наслеђивања извесне новчане вредности, и то:

аа) Брачни друг оставиоца, оставиочева деца и усвојеници, као и родитељи оставиоца (и то само ови сродници а не и њихови потомци), који нису наследили пољопривредно газдинство оставиоца, имају право наслеђа новчане вредности нужног дела који би им припадао по општим прописима о законском наслеђивању.

Између свих ових лица у конкретном случају имаће право на наслеђе овакве новчане вредности само она лица која би се управо појављивала као законски наследници у конкретној ситуацији (нпр. родитељима неће припадати ово право не само ако је иза оставиоца остало деце или усвојеника него ако је остало само осталих потомака оставиоца из првог наследног реда, па без обзира што тим потомцима не припада право наслеђа ни такве новчане вредности).

бб) Новчана вредност коју би, у оваквом случају, могли да наследе брачни друг оставиоца, оставиочева деца и усвојеници, или родитељи оставиоца, одређује се и израчунава по општим прописима о наслеђивању који се тичу нужног дела. При томе закон прописује и два допунска правила која су императивног карактера, и то:

— овим наследницима, без обзира на вољу оставиоца, урачунава се у наследни део (који им се, да поновимо, исплаћује у новцу) све што се и иначе урачунава у нужни део по општим прописима о наслеђивању који регулишу урачунавање поклоне и легата у нужни део;

— евентуална недостојност за наслеђивање не може се опростити овим наследницима ако би били недостојни за наслеђивање зато што су се теже огрешили о обавезу издржавања према оставиоцу кога су били по закону дужни да издржавају, као ни онеме који није хтео указати оставиоцу нужну помоћ (дакле — другачије од општег правила опроштаја недостојности за овај случај).

вв) Величина наследног дела — у новцу — брачног друга оставиоца, оставиочеве деце и усвојеника, као и родитеља оставиоца, који не наслеђују у конкретном случају пољопривредно газдинство као предмет заоставштине, по правилу је фиксна, одређена у смислу општих правила о законском наслеђивању (у суштини овај наследни део, односно новчани износ који ова лица наслеђују представља нужни део, пошто величина тога наследног дела представља величину новчане вредности нужног дела). Међутим, суд може тај наследни део у новцу да повећа или смањи, и то било наследне делове свих наследника који добијају свој наследни део у новцу било само неких од њих, све према томе у односу на кога одн. на колико од тих лица су се стекли прописани услови за повећање или смањење тога новчаног износа;

— наследни део у новцу суд може да повећа, на захтев односног наследника, ако овај нема потребних средстава за живот,

— наследни део у новцу суд може да смањи, на захтев наследника који је *in natura* наследио пољопривредно газдинство, ако би наследни делови у новцу и обавезе које тај наследник буде евенутално имао према малолетним лицима за случај неодагања рока одређивања наследника премашале вредност свих нужних наследних делова у конкретном случају или ако би тиме био у знатној мери угрожен привредни потенцијал газдинства.

Приликом одлучивања о повећавању или смањивању наследних делова који би се имали исплатити у новцу, суд ће узимати у обзир све околности случаја, а нарочито имовинско стање и способност наследника за привређивање, као и сам привредни потенцијал газдинства

г) Новчане износе на име нужног дела брачном другу, деци и усвојеницима оставиоца и родитељима оставиоца, и то онима од њих коме то право буде припадало у конкретном случају, исплаћује наследник који је наследио пољопривредно газдинство *in natura* и у целини.

Рок за ову исплату одређује суд имајући у виду привредни потенцијал газдинства и социјални положај наследника којима ти новчани износи има да буду исплаћени. Овај рок, по правилу, може да износи највише пет година, но у изузетним случајевима суд може, на тражење наследника који је наследио газдинство, одредити и дужи рок, али највише до десет година (разуме се све ово ако се сва заинтересована лица не би сама споразумела о року у начину исплате ових новчаних износа).

Изузетно, на место исплате у новцу вредности нужног дела, ова лица — једно или више њих — која имају право на наслеђе новчане вредности пошто нису постали наследници пољопривредног газдинства *in natura*, могу да наследе и пољопривредно необрадиво земљиште које нема значаја за пољопривредну производњу а налази се у неком подручју у коме се, по одредбама Закона о пољопривредном земљишту, може изменити намена пољопривредног земљишта. Овакво земљиште може такав наследник да наследи, на место исплате новчаног износа, само у висини вредности његовог нужног дела, при чему је могуће да такво лице један део вредности његовог нужног дела добије у оваквом земљишту а други део у новчаном износу, али у сваком случају оба та дела-облика наслеђа не смеју прећи висину вредности нужног дела тога лица.

До овакве замене наследног нужног дела, који треба по правилу да се исплати у новцу, санаслеђивање неког необрадивог пољопривредног земљишта, може доћи само за случај оправданих разлога, које, за случај спора, суд цени. Закон не говори ништа о томе да ли се и сами наследници могу о овоме споразумети, што би изгледа могло да буде могуће, под условом да све то буде у сагласности са Законом о пољопривредном земљишту.

д) Успостава посебног система законског наслеђивања пољопривредних газдинстава (имања) има за циљ да се очува и развија привредни потенцијал пољопривредне производње, и то на рационалан и рентабилан, а по могућству и што савременији и модернији начин. Само тиме се може правдати признавање приоритетног одн. искључивог права наслеђивања

in natura пољопривредног газдинства у корист једног наследника. Зато је и разумљиво што закон предвиђа последице за случај да такав наследник наслеђено пољопривредно газдинство не би у овом циљу и користио.

Ако наследник пољопривредног газдинства добровољно отуђи наслеђено газдинство или његов знатнији део, и то у времену од десет година после преузимања наслеђеног газдинства, а не би прибавио друго пољопривредно земљиште најкасније у току године дана од отуђења наслеђеног газдинства или његовог знатнијег дела, дужан је да свим осталим санаследницима, на њихов захтев, доплати разлику тако да они не буду прикрађени у погледу својих наследних делова које би добили по општим прописима о наслеђивању. На тај начин, у оваквим ситуацијама, долази у суштини до успоставе примене општих прописа о наслеђивању, само што наследници неће делити заоставштину in natura него њену новчану вредност у новцу (зато мислимо да свим овим санаследницима припада, у оваквом случају, вредност њиховог редовног законског наследног дела а не само вредност нужног дела).

Б) Уколико се догоди да у конкретном случају ни један од наследника не испуњава услове који су прописани за наслеђивање пољопривредног газдинства (имања), онда могу наступити две ситуације, и то сукцесивно једна за другом, дакле, ако прва ситуација-решење не успе, онда би се пољопривредно газдинство као предмет наслеђивања наследило одн. распоредило у смислу друге ситуације-решења.

аа) Најпре ће се позвати пољопривредна земљишна заједница са терена на којем се налази пољопривредно газдинство у питању да она нађе лице које ће преузети газдинство, у складу са прописима Закона о пољопривредном земљишту. Ако се нађе лице које би преузело газдинство, оно ће имати да плати цену превзетог газдинства, с тим да би се о висини те цене и роковима њене исплате споразумело са наследницима. Уколико се, пак, лице које преузима газдинство и наследници не би могли споразумети било о висини цене било о роковима њене исплате, одлуку о тим питањима ће донети суд на основу правичне процене могућности лица које преузима газдинство, привредног потенцијала газдинства и висине терета, с тим што рок за исплату цене преузимања не сме бити дужи од пет година.

Ако дође до преузимања газдинства од стране неког лица изван круга наследника, и то лица које би нашла пољопривредна земљишна заједница, онда закон, кад је реч о правима лица која су по редовном законском наследном реду требало да буду у конкретном случају наследници, поставља два правила:

— новчани износ који, на име цене, плаћа преузималац газдинства, наслеђују — деле наследници по општим прописима о наслеђивању;

— лице које преузима газдинство и лица која се појављују као наследници могу се споразумети да се из газдинства издвоје стамбене и привредне зграде, пољопривредно необрадиво земљиште, пољопривредна оруђа, стока и објекти сеоског туризма, с тим да би овако издвојена добра наслеђивали — делили наследници по општим прописима о наслеђивању (као што ће, у томе случају, наследници наслеђивати-делити и новчани износ који ће им исплатити лице које преузме газдинство, и то износ који

ће бити одређен према вредности оног обима газдинства који буде стварно и преузет од тога лица). За овакав споразум лице које преузима пољопривредно газдинство може имати интереса, на пример, ако оно и само у непосредној близини има своје сопствено имање на којем има зграде, оруђе или стоку који су довољни за рационално обрађивање оба имања, или ако то лице не жели да се бави сеоским туризмом, — но све ово може бити само ако су са тим сагласни и наследници, пошто издвајање ових објеката из састава преузетог пољопривредног газдинства не може уследити само по вољи ни самога преузимаоца ни самих наследника.

Све ово треба да буде утврђено и учињено најдаље у року од године дана, за које време ће се одложити доношење одлуке о наслеђивању. Ако у томе року пољопривредна заједница не нађе лице које би преузело пољопривредно земљиште односно пољопривредно газдинство које се налази у саставу заоставштине, онда ће до решења доћи путем примене друге ситуације-решења.

бб) Ако се преко пољопривредне земљишне заједнице, и то најдаље у року од године дана, не нађе лице које би преузело пољопривредно земљиште односно пољопривредно газдинство, онда је даља судбина, наслеђивање или постајање друштвеном својином, у зависности од тога о којим је објектима пољопривредног газдинства реч у конкретном случају.

1° — Наследници оставиоца, иако не испуњавају услове за наслеђивање пољопривредних газдинстава, наслеђиће по општим прописима о наслеђивању следеће предмете из састава пољопривредног газдинства: стамбене и привредне зграде заједно са земљиштем које је потребно за редовну употребу зграде или је томе намењено; пољопривредна необрадива земљишта која нису од значаја за пољопривредну производњу а налазе се у таквом подручју да се, сходно одредбама Закона о пољопривредном земљишту, може променити намена пољопривредног земљишта; пољопривредна оруђа, стоку и објекте сеоског туризма.

До примене оваквог решења у конкретном случају може доћи, тј. да наследници наследе *in natura* горенаведене предмете пољопривредног газдинства, само ако је са тим сагласна пољопривредна земљишна заједница и ако је то у складу са општинским просторним планом и другим плановима односно општине.

Изузетно, ови наследници (да нагласимо: иако не испуњавају услове за наслеђивање пољопривредног газдинства), могу наследити, сходно општим прописима о законском наследном реду, цело пољопривредно газдинство, дакле, све што спада у пољопривредно газдинство у смислу посебних прописа о наслеђивању таквих газдинстава, но то само ако тако одлучи скупштина општине на предлог пољопривредне земљишне заједнице, а у складу са општинским просторним планом и другим плановима односно општине.

2° — Све остало што се сматра да сачињава пољопривредно газдинство, посебно пољопривредна земљишта и остатак предмета из пољопривредног газдинства које не би у смислу предњег наследних наследници који иначе не испуњавају услове за наслеђивање пољопривредног газдинства, постаје друштвена својина. У томе случају за такво преузета пољопривредна земљишта и предмете пољопривредног газдинства пољопривредна

земљишна заједница ће имати да плати накнаду у износу која одговара цени коју би за те објекте имало да плати и лице које би преузело такве предмете из заоставштине као појединац, с тим да тај новчани износ наслеђују-деле наследници по општим прописима о наслеђивању.

V. — Ради што потпунијег остваривања циља који се жели постићи посебним системом наслеђивања пољопривредних газдинстава (имања) а делом и пољопривредних земљишта, а и ради спровођења у живот конкретних решења донетих у оквиру овог система, закон поставља и два специфична правила, која представљају даља одступања од односних правила општег законског наследног реда:

1) Вредност дела заоставштине који би требало да се издвоји из заоставштине по захтеву брачног друга оставиоца и који одговара његовом доприносу повећању вредности пољопривредног газдинства, као и вредност дела који би требало да се издвоји по захтеву потомака оставиоца који су са њим заједно живели па су му својим радом, зарадом или на неки други начин помагали у стицању, неће се издвајати у природи већ ће је исплатити у новцу наследник који буде наследио пољопривредно газдинство. Уколико се ова лица и наследник не споразумеју о року у којим ће се исплатити одговарајућа вредност у новцу, суд ће одредити тај рок, с тим да он не може бити дужи од две године.

Поред овога начина накнаде новчане вредности у облику једнократне суме, суд може, на захтев било лица која имају право на ту новчану накнаду било самог наследника који је наследио пољопривредно газдинство, изменити то право у право на одређено доживотно издржавање на терет наследника који је наследио пољопривредно газдинство. Овакву салуку суд може донети ако за то говоре здравствени, социјални или други разлози (нпр. привредни потенцијал газдинства, и слично), па било да они постоје на страни лица која имају право на новчану накнаду било на страни самог наследника газдинства.

Обим једанпут утврђеног права на доживотно издржавање, посебно сума која се периодично плаћа на име одржавања, може бити одлуком суда измењена због околности које стоје у вези са имовинским стањем наследника који је наследио пољопривредно газдинство, или због личних разлога оних лица којима је припало право на доживотно издржавање.

2) Лице коме је, као преузиматељу, припало пољопривредно газдинство стиче својину на томе газдинству у моменту кад суд донесе решење којим утврђује да лица која полажу право на наслеђе по општим прописима о наслеђивању немају услова да наследе газдинство и којим констатује или одређује новчани износ и рокове за плаћање тога износа тим лицима. У случају да пољопривредно имање или његов део треба да, у складу са раније изложеним правилима постане друштвена својина, то бива такође у моменту када суд донесе негативно решење о могућности наследника да наследи пољопривредно газдинство, при чему суд треба у томе решењу и да наведе који све објекти постају друштвена својина.

До доношења оваквог закључка суда, било у једном било у другом случају, пољопривредним газдинством управља привремени управник кога одређује, на предлог пољопривредне земљишне заједнице, суд пред којим се води оставински поступак.

VI. — Прописујући посебна правила за законско наслеђивање свим је разумљиво да је Закон о наслеђивању пољопривредних земљишта и приватних пољопривредних газдинстава (имања) СР Словеније морао да пропише и неколико посебних правила у погледу наслеђивања на основу тестаментa, нарочито у погледу слободe тестирања завештаоца, и то у том смислу да се том слободом располагања са пољопривредним земљиштима и, пољопривредним газдинством, уколико се таква добра (одређена-дефинисана по правилима која су већ изложена код наслеђивања по закону ових добара) налазе у конкретној заоставштини, оставилац може служити само у мери и смислу који ће обезбедити да таква добра, и по основу тестаментa, могу доћи у руке, као тестаменталним наследницима, само оној врсти и онима конкретно наследницима који би таква добра углавном могли наследити када би наслеђивали на основу закона. То значи да је, кад се у заоставштини налазе пољопривредна земљишта и пољопривредно газдинство, слобода тестаменталног располагања са тим добрима, упоређена за општом слободом тестирања у смислу редовног система наследног права, сужена одн. усмерена.

Та посебна правила за тестаментално наслеђивање јесу:

1) Са пољопривредним земљиштима завешталац може тестаментом да располаже по општим прописима о наслеђивању и у складу са Законом о пољопривредном земљишту, дакле, по истим условима под којима се и по основу закона могу наслеђивати и колико се могу наслеђивати пољопривредна земљишта.

2) Завешталац може тестаментом оставити своје пољопривредно газдинство само оном свом законском наследнику који испуњава услове да би могао и као законски наследник наследити такво пољопривредно газдинство. Ако таквог наследника нема, завешталац може оставити своје пољопривредно газдинство и другом лицу које се сматра пољопривредником у смислу Закона о пољопривредном земљишту.

У свим овим случајевима завешталац може путем тестаментa да своје пољопривредно газдинство завешта само једном лицу као наследнику. Изузетно, завешталац може своје газдинство завештати и у корист више лица само у два случаја: ако то газдинство завештава лицима која су брачни другови, и ако то газдинство завештава већем броју лица која се сматрају пољопривредницима у смислу Закона о пољопривредном земљишту (овим лицима и тестаментом може завештати своје газдинство оставилац само у оним случајевима када би и ова лица могла наследити то газдинство као законски наследници, дакле, тек ако и када нема ниједног лица из круга законских наследника који би испуњавали услове да оно наследи пољопривредно газдинство као целину). При томе, за разлику од овог другог случаја, завештавање газдинства већем броју лица када та лица могу наслеђено газдинство делити и на физичке делове, закон изречно забрањује такву поделу на физичке делове газдинства које би било завештано одн. које би наследили заједнички брачни другови.

Уколико би завешталац својим тестаментом располагао пољопривредним газдинством супротно овим правилима, такво располагање се сматра ништавим, па ће газдинство наследити законски наследници у смислу посебних одредби о наслеђивању пољопривредних газдинстава.

3) Када се у заоставштини налази и пољопривредно газдинство, завешталац не сме да завешта у виду легата пољопривредна земљишта, привредне и стамбене зграде са земљиштем које им припада а које се користе за редовну пољопривредну производњу, док остале предмете који спадају у пољопривредно газдинство, схваћено као целина у смислу овог Закона, завешталац може завештавати и одвојено ако се тиме не дира у знатној мери привредни потенцијал газдинства.

Изузетно, завешталац може, када за то постоје оправдани разлози, завештати посебно и пољопривредно необрадиво земљиште које није од значаја за пољопривредну производњу а налази се у подручју у којем се, по одредбама Закона о пољопривредном земљишту, може променити намена пољопривредног земљишта.

Новчана и друга завештања — легате, која би сувише оптерећивала наследника пољопривредног газдинства, суд може, на његов захтев, и да смањи, но при томе је суд дужан да води рачуна да тиме не буду оштећени, у погледу њиховог наследног дела који им припада управо по горе изложеним правилима, брачни друг оставиоца, оставиочева деца и усвојеници и родитељи оставиоца, све према томе коме је од њих и колико призната, на име наслеба, новчана вредност нужног дела.

4) Хотeћи да заштити право на нужни део, макар и у новчаној вредности, брачног друга оставиоца, оставиочеве деце и усвојеника, као и родитеља оставиоца, Закон посебно наглашава да ова лица, ако их завешталац не би уопште узео у обзир у текстаменту или би им завештао мање него што би она добила када би дошло до наслеђивања по основу закона, могу захтевати да им се да нужни део у смислу посебних прописа о наслеђивању пољопривредних газдинстава, разуме се у новчаној вредности.

5) Да би спречило могућност да се правним пословима *inter vivos*, чије се дејство — суштински, обрачунски или временски — везује или је фактички у вези са смрћу власника пољопривредних земљишта и пољопривредних газдинстава (имања), закон изречно прописује да се са уговорима о продаји и подели имовине за живота, уговорима о поклону на случај смрти и уговорима о доживотном издржавању не може располагати пољопривредним газдинством у супротности са одредбама Закона о наслеђивању пољопривредног земљишта и приватних пољопривредних газдинстава (имања).

VII. — Најзад, стварајући један посебан систем законског и тестаменталног наслеђивања пољопривредног земљишта и пољопривредних газдинстава, систем који има одребене непосредне и врло значајне циљеве, закон СР Словеније је морао бити исто тако радикалан у погледу времена од када се имају применити одредбе овог посебног система наслеђивања, дакле, у погледу одговора на питање на које ће се случајеве већ отворених наслеба имати да примени овај систем. Та радикалност је врло општа и могло би се рећи свеобухватна, и она је изражена у следеће четири тзв. прелазне одредбе, тј. одредбе о временском дејству овог закона:

1) Нови систем се примењује у целини како је изложено на сва наследства чији је предмет пољопривредно земљиште односно пољоприв-

вредно газдинство ако то наслеђе није расправљено до дана објављивања закона.

2) Тестамент којим је завешталац располагао пољопривредним земљиштем односно пољопривредним газдинством супротно одредбама овог закона, сматра се неважећим ако наслеђе није расправљено до дана објављивања.

3) Сви уговори о предаји и подели имања за време живота, уговори о поклону на случај смрти и уговор о доживотном издржавању, који нису реализовани у прва два од ових уговора то значи да оставилац још није умро, а ако је умро да његова заоставштина још није расправљена; у трећем то значи да оставилац још није умро), а који су у супротности са одредбама овог закона, престају да важе од дана објављивања овог закона.

4) И на крају, правило најрадикалнијег карактера по којем ако у деобном поступку, чији је предмет пољопривредно газдинство, није до дана објављивања овог закона донета правноснажна одлука, лица која не могу бити наследници пољопривредног газдинства по овом закону стичу само право на новчану вредност сувласничког дела (дакле, долази до принудне замене облика већ стеченог наследног права). Изузетно од овога та лица ће моћи поделити *in natura* пољопривредно газдинство које је објект деобног поступка, само ако међу њима нема никога ко би могао да буде наследник пољопривредног газдинства у смислу правила новог наследног система, или ако тако може да буде и по одредбама овог закона.

Бор. Т. Благојевић

РЕЗЮМЕ

Особий вид наследования по Закону о случаях наследования земель сельскохозяйственного назначения и частных сельскохозяйственных имений в СР Словении

В последние годы в Югославии стал возникать вопрос — не приводит ли единственный порядок наследования и одинаковые права всех наследников к дальнейшему дроблению земель сельскохозяйственного назначения и к увеличению числа владельцев частных сельскохозяйственных имений, не занимающихся сельским хозяйством, за счет землепользователей. Этого же вопроса касается и автор, выдвигая в самом начале статьи свое мнение о необходимости организации сельского хозяйства адекватно общественных потребностям, в частности потребностям рынка, а также о необходимости наследственному праву также сделать в этом же смысле свой исчерпывающий вклад.

Автор присоединяется к точке зрения тех, кто считает, что особый порядок наследования земель, занятых сельским хозяйством, сможет принести положительные результаты, а в качестве примера приводит новый Закон о наследовании земель сельскохозяйственного назначения и частных

сельскохозяйственных имений СР Словении от 18 июля 1973 г. являющийся по существу предметом основного анализа в статье.

Автор полагает, что для установления особого порядка наследования земель сельскохозяйственного назначения необходимо в законодательном порядке точно определить объекты на которые относится особый порядок наследования, т.е. точно определить предмет наследственного имущества, на которое бы применялся данный особый закон, а также определить и наследников, т.е. условия и порядок наследования земель, занятых сельским хозяйством, что и осуществлено указанным законом СР Словении о наследовании земель сельскохозяйственного назначения.

В заключение автор проводит анализ некоторых специфичных решений данного закона, представляющих дальнейшее отступление от общего порядка наследования по закону, сделанных с целью проведения в жизнь особого порядка наследования земель сельскохозяйственного назначения, как например, правила, на основании которых решается вопрос стоимости доли наследственной массы, подлежащей выделению по требованию пережившего супруга, или вопрос момента, с которого приобретает собственность лицом, которому сельскохозяйственное имение как правопреемнику переходит на основании особых правила о наследовании, или вопрос наследования по завещанию и т. д.

SUMMARY

Special legislative hereditave regione in inheriting agricultural land and private agricultural forms in Socialist regulations of Slovenia

During past years in Jugoslavia a question has been posed as to whether the existing, unique, hereditary order and equal rights of all successors, lead to further division of agricultural estates and to increase of a number of non-agricultural owners of agricultural land to the damage of farmers. The author discusses about this question, stressing at the very beginning of the article his opinion that it is necessary to organize agriculture in accordance to social needs, especially to the needs of the market, and in that content hereditary law has to give its full contribution.

Author supports the view, that a special regime of succession of agricultural land can give positive results, and quotes as an example, the new Law of succession of agricultural land and private agricultural farms in SR Slovenia, brought about on 18th July 1973, this law represente actually the subject of basic analysis in this article.

Author beleives, that for the establishment of a special system of succession of agricultural land, it is necessary to determine by legal means objects to which special regime of heritage could be applied, determine precisely the subject of heritage to which special regime could be applied, and also to destinate successors, define conditions and order of heritage of agricultural land, that has been done by the Law of succession of agricultural land in SR Slovenia.

At the end, author analyses some specific solutions of this law, solutions which represent further recessions from the general legal order of heritage, which were made in order to facilitate the application of the special regime of heritage of agricultural land, for example regulations which solve the question of value of a part of heritage which should be separated according to the demand of a consort, or the question of time in which a person gains property over an agricultural farm according to special regulations of heritage, or the question of heritage based on a testament. ecc.

RÉSUMÉ

Le régime successoral légal special à l'occasion de la succession des terres agricole et des exploitations rurales privées dans la République socialiste de Slovénie

Au cours de dernières années la question se pose en Yougoslavie si l'ordre de succession unique existant et les droits égaux de tous les héritiers ne mènent au morcellement ultérieur des terres agricoles et à l'augmentation du nombre des propriétaires non-agriculteurs des terres agricoles au détriment des agriculteurs. L'auteur traite cette question en soulignant dès le commencement de son article l'opinion selon laquelle il est nécessaire d'organiser l'agriculture en conformité avec les besoins sociaux et en particulier avec les besoins du marché et que le droit successoral doit apporter son entière contribution dans ce sens.

L'auteur a adopté le point de vue sur lequel se sont placés ceux qui considèrent qu'un régime spécial de succession des terres agricoles peut donner des résultats positifs et à ce propos il cite comme exemple la nouvelle Loi relative à la succession des terres agricoles et des exploitations rurales privées dans la République socialiste de Slovénie du 18 juillet 1973, qui en réalité représente l'objet de l'analyse fondamentale dans cet article.

L'auteur considère que pour l'institution d'un système spécial de succession des terres agricoles il est nécessaire de déterminer avec précision par la loi l'objet auquel se rapporte le régime spécial de succession, c'est-à-dire spécifier l'objet de l'héritage auquel on appliquerait ce régime spécial, de même il faudrait indiquer avec précision quels sont les héritiers, c'est-à-dire les conditions et l'ordre de succession des terres agricoles, ce qui a été effectué par la Loi relative à la succession des terres agricoles de la République socialiste de Slovénie.

A la fin, l'auteur analyse aussi certaines solutions spécifiques de ladite loi, qui représentent d'autres exceptions à l'ordre de succession légal général, qui ont été effectuées dans le but de la mise en oeuvre d'un régime spécial de la succession des terres agricoles, telles que sont les règles appliquées pour régler la question de la valeur de la fraction de l'héritage qu'il faudrait séparer à la demande du conjoint du de cuius, ou la question du moment à partir duquel acquiert la propriété la personne à laquelle l'exploitation agricole est livrée en possession en vertu des règles spéciales sur la succession, ou la question de la succession testamentaire etc.